

A MAI FRANCIAORSZÁG ELŐFUTÁRA

A századforduló mammonizmusában és luxusimádatában jelent meg irásaival, de méginkább élete példájával Charles Péguy, ez az egyszerű orleansi parasztlíú. Azzal tűnt fel leginkább, hogy gyűlölte és megvetette a pénzt, a materialista ösztönű civilizációt és a kapitalista életformákat. Voltak, akik azt mondták róla, hogy Péguy egy csuhátlan szerzetes. Méltán, mert szerzetesi lélek volt a laikus életpálya küzdelmeiben is. Híressé vált róla Maurice Barres kijelentése: „Péguy más időszakban szerzetet alapított volna.”

Péguy nem hivalkodó költői nagyság, nem győzedelmes harckat megvívó politikus, nem nagysikerű könyvkiadó. Egy átmeneti, pogányból kereszténnyé préselődő kor legnemesebb gyermeke csupán, aki lelkének illétéseire hallgatva, a legnehezebb utat tette meg az ateizmusból Isten és a katolicizmus felé s aki mint Mózes, ott halt meg a megpillantott Kánaán előtt. Útja mindenesetre jellemző korunkra.

Ez az érdeskezű, napszitta arcú, szívós testű parasztyerek volt az, aki erjesztőül tudott szolgálni a francia szellemi életben és az elsők között volt, aki felismerte a megromlott civilizáció ingoványba vezető útjait. És ami a legfontosabb, Péguy életével, a későbbi erős keresztény hitvallásával hozzájárult a szocializmus megkeresztelődéséhez. Mert Péguy szocialista volt és szociális eszméit megtérése után sem adta fel.

Péguy nem esztéta lélek, minden reformot saját magán kezdett meg, saját magát hajtott végre, és a saját életének a feláldozása árán mutatott rá a megvalósulás lehetőségeire.

Nála gondolat és tett, eszmény és valóság, szándék és példa tökéletesen egybeolvadtak. Ő a legtökéletesebb „l'art pour l'art”-ellenes jelenség a huszadik század szellemi irányítói között.

1873 januárjában született Charles Péguy, Orleansban, a Jeanne d'Arc városában. Apja a házasságkötés után másfél évvel meghalt és ezt az egyetlen gyermeket hagyta hátra. Már az apja is szegény volt és még szegényebben maradt az anyja, aki székfonással kereste kenyerét. Orleans külvárosában egy régi dűledező kőházban laktak, amelynek udvarán ott álltak a befonásra és javításra odahozott székek. Hajnaltól estig kellett az anyjának dolgoznia, hogy kenyerét megkereshesse és Péguy még felnőtt ember korában is büszke volt rá, hogy ismeri a székfonás mesterségét, hiszen maga is sokat segített anyjának a munkában és fejéretornyozva szállította haza az elkészült székeket. Büszke volt paraszti eredetére, sokszor mondta, hogy szívósságát azoktól a vincellér ősöktől szerezte, akik napi tizennyolc órát is dolgoztak a Loire melletti szőlőkben és akik sohasem fáradtak ki a munkában. „Nem pénzért és nem a megélhetésért dolgoztak ezek — tette olykor hozzá — hanem a munkát látták élethivatásuknak, a jólvégzett munkában lették jutalmukat; gyermekek seregeit tudták felnevelni a semmiből, mert jóformán meg sem fizették őket. Nyu-

godtak és aránylag boldogok voltak, amennyire az emberi élet itt lent boldogságot nyújthat.”

Péguy szocializmusa ebben a régi patriarkális életben gyökerzik s már itt elvállik a demagóg, a munkát meggyűlöltető és a szerszámokat szétromboló szocializmustól. *Péguy a munka becsületéért és a munkás keresztényi megbecsüléséért harcolt.*

A kis Péguy, aki szegénységben nőtt fel, már kisgyermek korában érezte a vállaira nehezedő kötelességek súlyát. Minden este kiharcolta anyjától, hogy korán keltse fel őt, bárhogy szeretne is tovább aludni. Reggelenként friss fejjel tanulta át leckéjét. Magányos és magábavonuló gyermek volt, egyedül bandukolt minden nap az iskolába vezető úton. Fennmaradt iskolai dolgozatai kaligrafikus remekek. Csak franciáknál láttam még, különösen szemlélődő szerzeteseknél, az írástisztaságnak és művészetnek ekkora fokát. Mintha a „ráció” nemzete a gondolatok világosságát ezzel a külső harmóniával is fokozni akarná. Mintha ennek a könnyvontatás előtti kultúrának a gyakorlatában a kódexírás művészete a faj véérébe ment volna át, s bujkálva népben, a parasztok gyermekeiből törne elő.

Az iskolában Péguy hamar kitűnt gondolatainak eredetiségével, s habár elkésve is, de megnyíltak előtte az ösztöndíjak a magasabb tanulmányok és az egyetem felé. 1892-ben hazatért Orleansba, hogy leszolgálja katonai évét. A magányt kedvelő, de szívós és munkaszerető Péguyból kitűnő katona lesz. Kedveli a megerőltető gyakorlatokat, a hosszas marsolásokat, s mikor mint Dreyfusistának, elvtársai kívánságára, szembe kellett szállnia a hadsereggel, Péguy akkor is katonának vallja magát. Katonaévének leszolgálása után ösztöndíjasként a Szent Borbála-kollégiumba kerül. Majd 1894-ben az „École Normal Supérieure” — a francia tanárképző intézet — irodalmi osztályának hallgatója lesz. Péguy szorgalmasan tanul és olvas. Nyitva áll előtte a biztos és anyagi gondoktól mentes tanári pálya, de két év után búcsút mond a főiskolai tanulmányoknak, megházasodik s ettől fogva már teljesen eszméj megvalósításának él. Első állomása ennek az, hogy a fiatal húszegynéhány éves ember, akit már egy család terhei kötnek, írni kezd a szocialista lapokba.

A szegénységtől való kóros rettegéstől, a tisztára anyagi beállítottságtól Péguy, mintegy korának ellenpólusaként, teljesen távol áll. Igaz, hogy már gyermekkorától fogva megszokta az életharcot, a mindennapiért való küzködést, de a gyermekkori szegénységben millió meg millió társa volt, akik a magas iskolák elvégzése után megelégedtek azzal, hogy a szegénységet csak saját magukra vonatkoztatva szüntessék meg.

Péguy a szegényekért általában lép porondra, amikor megírja híres tanulmányát a nyomorról. Csakhogy ő éles választóvonalat húz a szegénység és a nyomor között. Kimondja kereken, hogy nem a szegénység ellen akar küzdeni, mert a szegénység nem szüntethető meg. Hiszen a szegénységet Krisztus urunk is megszentelte, mikor kézművessorban nevelkedett fel, mikor készakarva a mindennapiakért küzdő szegény életet választotta. Péguy nem a szegénység, hanem a nyomor ellen küzd. Számokkal, szinte statisztikával dolgozik:

„A komoly kereszténnek az inák seregét azért mondják el, hogy az üdvözültek számát szaporítsák, nem pedig azért, hogy egyes kiválasztottak üdvösségét, hogy úgy mondjuk, magasabb

fokra emeljék. Nekünk is ugyanilyen tevékenységet kell kifejtenünk, hogy a nyomorgóknak minél nagyobb számát menthessük meg a nyomor poklától és nem lehet csak az a celunk, hogy egyes szegényeket emeljünk fel gazdaságilag. Az államháztartás egészen könnyű megterhelése is elegendő ehhez, ha a munkát olyan értelemben kezdjük meg, hogy legelőször ezeknek a nyomorgóknak emberi sorsa lebegjen a szemünk előtt. Az órájuk fordított költség — egészen bizonyos — más, kevésbé fontos szükségletek terhére fog történni. Csak ismerni kell a nyomort és jelentőségéhez mérten törödni is kell vele. Ha pusztán a távolságokat nézzük, sokkal kisebb a távolság ama nyomor, amelyből meg kell mentenünk embertársainkat és ama szegénység között, amelynek kebelében számukra helyet kell csinálnunk, mint amekkora távolság a szegénység és a gazdagság különböző fokozatai közt elképzelhető. Mert amennyire nyugtalanító számomra, hogy emberek milliói nyomorban sinylődnek, épp annyira közömbös tudnom, hogy a nyomor ólomszinű látóhatárán túl az emberek kisebb vagy nagyobb vagyonnal bírnak-e.”

Keserű és kemény szavak ezek. De figyeljük csak meg, mint kísértetek bennük a kereszténység örök parancsai, mennyire a vérsajtjeiben hordozza Péguy már ekkor is lerázhatatlan örökségét: a kereszténység szociális jelleget. Hogy olvasóit jobban felrázza a nyomor ellen írott filippikáival, a katolicizmus eszmévilágából kölcsönzi a fogalmakat és a hasonlatokat és míg a szegénységet a purgatóriumhoz hasonlítja, ahonnan mégis Isten lehet utunk végcélja, mert már megpillantottuk egyszer s tudjuk, hogy újra meg fogjuk pillantani örökre, — a nyomor Péguy szemében egyé válik a pokollal, ahonnan nincs többé menekülés.

Péguy a világ nyomora ellen küzd, de szívesen vállalja a szegénységet, amit ismer és amiben a lelki és szellemi funkciók elvezését lehetőnek tartja. Péguy bátran megmósúl tehát és több gyermek eltartásának a gondjával vívja meg szellemi harcát, azaz jobbanmondva, így indul neki annak a nagy csatának, amelyre visszavonás nélkül tette fel életét.

Már szenvedélyes *pártszocialista* volt ebben az időben. Az egyetemen lépten-nyomon társaihoz fordul: pénzre van szükségem ennek vagy annak a sztrájknak támogatásához. És Péguynek nem lehet ellentállni. Iskolatársai egymásután üritik ki sovány erszényeiket és Péguy szinte köszönet nélkül, gyors léptekkel megy tovább céljai felé. Lázás igyekezetében szinte egymaga akarja a munkásságot megváltani nyomorától. Ilyeneket ír ekkor: „Az ipari erkölcsök visszaállítása által, az ipari műhelyek szanálása által nem kevesebbet akarunk elérni, mint az emberiség időleges, földi üdvözülését. Csak azok gúnyolódhatnak céljaink felett, akik nem akarják belátni, hogy maga a kereszténység, amely az örök üdvözülésnek a vallása, szennyeződik be attól a piszoktól, amit a mai rossz gazdasági és ipari erkölcsök jelentenek. Csak egy gazdasági és ipari forradalom árán szabadulhatunk meg ettől a vészttől: hisz az elkárkozásnak nincs még raffináltabban elkészített, jobban be rendezett és a gyötrellem minden kellékével ellátott fészke... mint a modern ipari műhelyek.”

Igy gondolkodott a huszonnégyéves Péguy. Abban az időben tört ki a Dreyfus-affér. Péguy, a fiatal férj, nem retten vissza a megéllhetés gondjaitól, hanem mert az igazságot látja veszélyeztetve, teljes erejével beleveti magát a harcba.

Péguy, a tisztalelkű idealista nem látta még akkor, hogy milyen étvágyak viczorognak a „Dreyfusizmus” körül, ő az igazságot szállt síkra, amire mint egyetlen kockára, mindig feltette a saját és családja életét. S amikor ez az irány diadalra jutott, mikor a régi harcok mind magas állásokba kerültek, mikor beérett a szellemi csoport vetése, s mikor a régi harcokból pártklick és jelszavaikból politikai bunkó vált, akkor Péguy így írt ifjúsága nagy lázáról: „A Dreyfusizmus előbb az abszolút igazságnak, az abszolút igazságosságnak és egy mély szellemi rendnek a megtestesülése volt, most pedig a Combesizmus és a Jauresizmus neve alatt az erőszak rendszerévé és állameszméjévé lett; a politikai hazugságok, a protekcionizmus, az elnyomatás, a korrupció, az igazságtalanság, a csalás és a szegény rendszerévé... A szocializmus pedig ugyanígy fajult el a szabotázs és a szétzüllesztő jelszavak eszmerendszerévé... Az én célom csak egy lehet, az, hogy a hazugságot minden formájában üldözsem, úgy a politikai hazugságokat, mint az irodalmiakat, a demagogizmus Jaures által befutott lejtőjét éppen úgy, mint az esztelen ateista propagandát.”

Kicsit előre futottunk idézetünkkel, hogy a Péguy arcképét élesebben világítsuk meg. Mert Péguy ezeket a fulmináns sorokat egyetlen egy párt keretében sem mondhatta volna el, egyetlen újság lapjain sem írhatta volna le az akkori Franciaországban. S Péguy, mielőtt ezeket leírhatta volna, a lángelme ösztönével belátta, hogy ha maga nem teremt alapot gondolatainak megszoalattására, akkor sohasem juttathatja el azokhoz, akiknek szavaira szükségük van. Valami kiolthatatlan belső tűz, valami elnyomhatatlan belső küldetésérzet vezette a *vagyontalan* Péguyt akkor, mikor huszonhétéves korában egy folyóiratféle könyvsorozatot indított. Ennek a sorozatnak a címe is éppoly különös, mint maga a hivatása:

„Cahiers de la Quinzaine” — „Tizenötödikei füzetek”.

Nem volt ez akkor folyóirat s nem volt még könyvsorozat sem. S mert egy szegény, fillérek után futkosó, többgyermekes családapa szerkesztette, nem jelent meg tizenötödikén sem, hanem amikor valahonnan pénz került a nyomdára, a papirostra és a többi költségekre. Péguynek nem állott anyagi erő a rendelkezésére, csak törhetetlen szellemi és fizikai energiája. Az is jellemezte aztán ezeket a füzeteket, hogy mindig csak egy ember írta tele lapjait és egyetlen témáról, ami a legaktuálisabb volt éppen. Volt füzet, amelyhez Péguy csak előszót írt, a legtöbbet azonban ő maga írta tele.

Volt egy nagy előnyük ezeknek a füzeteknek. Az, hogy mindent meg lehetett bennük írni. Így azután ezeken az olcsó, szegényes papírlapokon zajlott le nagyrészen a huszadik századbeli francia spiritualista megújulás nagy harca. Ezt a harcot Péguy vezette fogsikorgató elszántsággal, szegénységgel, betegséggel, megértelenséggel és családja eltartásával küzködve, harcolva szocialistákkal, dreyfusistákkal, kormánnyal, hatalmasokkal és az anyagiakra beállított világ minden intézményével. 1900-ban, éppen a századfordulón indította meg Péguy a könyvsorozatot. Akkor még ő maga sem tudta, micsoda szolgálatot tesz vele a francia szellemi életnek. Ő csak propagandaeszközt akart nyuitani azoknak a gondolatoknak, amelyeknek az emberiség gyógyulását kellett szolgálniok: egy érzékeny műszert, amivel a szellemi élet ütőerén

tarthatta a kezét, egy orgánumot, amely szembeszáll, ha kell, az összes folyóiratokkal és újságokkal, a megjelenő könyvekkel, az egész üzleti alapokon megszervezett sajtószövevényvel, hogy a független gondolat és a béklyótlan felháborodás menedékhelye lehessen.

A füzetek körülbelül 1905-ig ilyenek voltak. Akkoriban jutott uralomra a Combes-kormány és Péguytól, a régi forradalmártól azt várták, hogy ezt az alkalmat nem fogja elmulasztani állandóan kétségbeejtő anyagi helyzete feljavítására. Hiszen egyike volt a legelsőeknek, akik a Dreyfus-harc kezdetén kibontották a zászlót. A Combes-kormány vad ateista hajszát kezdett s maga Combes, a hitehagyott pap irányította a szerzetesrendek üldözését. Péguy ekkor mutatta meg leginkább, hogy kicsoda. Nem kért abból a támaszból és összeköttetésből, amiért meg kellett volna tagadnia igazságszeretetét. Láttá és érezte ennek a rendszernek az alávalóságát és szembeszállt vele. Előfizetői ekkor még leginkább régi szocialista barátai köréből toborzódtak össze és a támadások eredménye az lett, hogy az előfizetők legnagyobb része cserbenhagyta őt. A rendszer hű csatlósai árulónak kiáltották ki. De Péguy nem félt a szegénységtől és a megpróbáltatásoktól. Talán ezek az események is hozzájárultak ahhoz, hogy a „Füzetek” más irányt vettek. Ekkor lettek a füzetekből könyvek, amelyek aztán a francia szellemi élet szenzációjává váltak. 1903-ban jelent meg bennük Romain Rolland „Beethoven”-je, majd a sorozat legnagyobb irodalmi és talán egyetlen anyagi sikere: a „Jean Christophe” tíz kötete, amit a szerző a Péguy iránti tiszteletből nem vett el akkor sem tőle, mikor a sorozat kiadásáért már nagy, gazdag kiadók versenyeztek. Utána következtek a Péguy-misztériumok, Tharaud első munkái, a Michel Angelo, Swift, Gobineau, Ibsen, Pascal életrajzai, az elnyomatás alatt élő népek országainak leírása: Örményországé, Orosz-, Lengyel- és Finnországé: valamennyi egy-egy nevezetes állomás a francia szellem történelmében. Mindez egy szegény, semmitől sem támogatott ember műve.

Péguy egész héten dolgozik, ír, lelkesít, nyomdádba szaladgál. számlákkal vesződik, de csütörtökön a barátait fogadja. A „Rue de la Sorbonne”-on van a „Füzetek” kis üzlethelyisége. Alig néhány négyzetméter, szorosan legfeljebb tizenketten férnek el benne. Itt vitatkoznak a legutóbbi füzet állításai fölött. Péguy is beszél néha, de inkább hallgat, az ő egyszerű, elrévedező, töprengő modorában. „Egy ház ez, amit én vezetek, — írja később — nem pedig egy állam, amelyet kormányozok. És így a szabadság erkölcesi divnak benne.” A nem köntörfalazó, igazságot, emberi javulást, egyenességet, őszinteséget kereső lelkeket gyűjti maga köré. És amikor a világ éppen ezeknek a tulajdonságoknak a hiányától beteg, a maga kis társaságával valósággal szellemi forradalmat visz végbe. Léghört tud maga körül teremteni, amelyben, mint valami fertőtlenítőben, elpusztulnak az alacsony érdekek, a család, a hazugság, a képmutatás, a kizsákmányolás bacillusai. Ezért tud annyi különböző pártállású embert összegyűjteni, katolikusokat, protestánsokat, szabadgondolkodókat s mindannyiukat egyetlen eszmei cél érdekében mozgósítja. A téves eszméket megemésztette azóta az idő, a pelyva elhullott, a nemes mag azonban tovább csirázott.

Péguy élete végéig megváltozhatatlanul szocialista, akkor is, mikor a szocialista kormányokat támadja, és akkor is, mikor

Jeanne d'Arc és az „Ártatlan szentek” misztériumát írja. És ez az egyik legjelentősebb pont életében, hogy még mint szabadgondolkodó, mély keresztény ösztöneinél fogva *rátalál a krisztusi nyomokra a szocializmus eszméiben*. Az egyházüldöző kormányzás virágkorában, a laicizmus tombolása közepette írja meg Jeanne d'Arc-drámáját. Az orleansi tradíciók, a szülői ház munkás tisztessége, a paraszt ősök élete elevenen kísért Péguy lelkében és semmiféle Sorbonne, semmiféle szabadgondolkodás nem tudja onnan kiirtani. Jeanne d'Arc élete azért foglalkoztatja, mert a középkori egyházközösség mintájára szeretné megszervezni a modern munkásközösségek életét is. A régi egvházközösségek mását keresi a modern életben és sokszor csak képmutatást, polgári jólétben el-tunyult látszatkereszténységet fedez fel, olvasót forgató nénikéket és kövér nyárspolgárokat, akiknek zsíros almát nem zavarja meg, hogy fölük egy városnegyednyire munkástömegek pusztulnak el bűzös lyukakban, gyermekek seregei válnak örökéletükre nyomorékká a korai munka, az otthontalanság és az erkölcsi kiszolgáltatottság nyomán. Péguy a szentek egységének dogmáját a földre akarja vonatkoztatni, s meg szeretné találni és teremteni a „cité harmonieuse”-t, az „égi várost”, hogy a földi közösségekből mindörökre száműzhesse a nyomor pokoli jeleneit. Ezért hívja segítségül szülőföldje szentjét, az Orleansi Szűzet, aki szintén a hontalanná lett nép, a háborúban tönkrement parasztság, a megbees-telenített nők és a leégett otthonok fájdalomtól sarkallva szállt síkra az angol hódítók ellen. Péguy előtt Jeanne d'Arc ekkor még csupán jelképes alak, aki az igazságért és népért ránt kardot az elnyomatás, a kiszolgáltatottság, a kizsákmányolás és a garázda ösztönök ellen, s bár maga máglyára kerül, legyőzi az alvilág hatalmait.

Péguy idegeiben érzi a modern magas-kapitalizmus tetet-leket ölő veszedelmeit. Tudja, hogy amikor ilyen mérhetetlen veszély fenvegeti az emberiség túlnyomó részét, akkor mindenkinek áldozatot kell hoznia. S ő, aki egyformán szeret parasztot, munkást, burzsoát és arisztokratát, ha azt emberségesnek, hivatását betöltőnek találta, felháborodottan kél ki azok ellen, akik be-duszják fülüket az emberi jajok elől s akiknek csak a maguk kis kényelme, szórakozása és anyagi kedvtelése a fontos. Keménven kirohan tehát a munkásközösség lelkét megfertőző burzsoaerkölcsök ellen, amelyek meontálatlaniák a munkással az éhbérért követelt munkát, amelyek züllésbe kergetik a munkást, mert megfosztják a családi élet lehetőségétől a legegyszerűbb otthontól, a tisztességes ágytól, és a tiszta asztaltól s emellett az élvezetvágy átültetésével is megrontják és tönkreteszik.

Péguy a szociális felelősségérzetet hirdette, az erkölcsi és anyagi igazságot kereste és így szükségszerűen el kellett jutnia Istenhez, bármily kanyargóan vezetett is Hozzá az útja. Péguy belső küzdelmei során mindinkább eljut a kereszténység nagy kérdéseire, Istenhez és a belső megváltódáshoz. Felesége, aki szülei ateizmusa miatt kereszteletlen maradt, pogány s így Péguy a maga gyermekeit sem keresztelheti meg, míg az asszonyt meg nem téríti, és érdekes, sokszor ismétlődő jelenség: Péguy egy nacionalista hullámon keresztül jut el ezekhez a végső kérdésekhez. A marokkói krízis alkalmával a hazáját fenyegető veszedelem felébreszti benne a katonát. Ekkor írja a „Notre Patrie” című kötetét, amelyben a hazáját a legveszedelmesebb ellenségtől megmentő

Jeanne d'Arc lelke lobog fel. A tények beszélnek és Péguynek el kell temetnie fiatalsága álmát, a nemzetközi szocialista köztársaságot, mert rájön, hogy *a kultúra javai is csak úgy állhatnak meg, úgy hathatnak és fejlődhetnek tovább, ha erős hatalom védi őket az ellenséges támadásoktól.* „Szükséges, hogy Franciaország és a kereszténység folytatódjék” — írja ekkor s miközben a modern kort támadja — amely szerinte a haladás, a pénzrabszolgaság, a minden hősit, minden istenit, minden klasszikust utáló lapos racionalizmus korszaka — mindinkább elmélyül a középkori kereszténység eszméiben. A tengelyt ehhez a lelki haladáshoz is Jeanne d'Arc személye adja, de rajta keresztül most már a belső megértéshez és Istenhez jut el Péguy. A kanyargós életút befejezéséhez közeledik, amikor a municiógyárak már öntik a lövedékeket, amelyek egyikétől holtan kell elesnie. Ekkor írja meg „Jeanne d'Arc irtalmasságának misztériumá”-t, amely fordulópontra életében. Misztériumának legnagyobb része Krisztus hivatásával és a szegénységgel foglalkozik, a föld népével, amelynek megmentéséért Jeanne d'Arc útra kel. Péguy megrajzolja tehát az evangéliumi idők Jeruzsálemét, az ácsfiút Krisztusban, a kézművest, aki jó munkát végzett, mikor imádkozott, mert mind a kettőt egyszerre cselekedte. Így látta meg Krisztust:

Gyaluval dolgozott, ez volt a szerszáma:

Ez volt mestersége, ezzel nőtt ő össze,

Az ácsművességgel.

Szegény ácslegény volt, de jó munkát végzett.

Jóság lakott benne, ez volt minden tette.

És nevelőapja egészen kis mester.

Nála dolgoztatott, házi munkát végzett.

Egyszerű, népies sorok, de ahogy egymáshoz felsorakoznak, az evangéliumi idők illata száll fel belőlük és azután egész filozófia, egész teológia, a Péguy-féle mélységesen keresztény ízű szocializmusnak egész rendszere ott bujkál a sorok közt.

Ezekkel a misztériumokkal Péguy többet mondott el, mint sok szociális rendszeralkotó. A kor összes problémáit visszavitte az őforráshoz, misztikus gyökereket ásott elő a munka megbecsülésére, amely már útszélre dobott, semmire sem becsült szemét volt a mammutkapitalizmus zsoldjában. A munkán keresztül látja a jó és a rossz örök harcát, az ösbűnt és az elkárhozást is. A természet teremtő munkája is ebbe a nagy rendszerbe tartozik nála. Van egy jó építőerő és egy gonosz romboló szellem.

A munka, a teremtés munkája, a megváltás munkája, az egész emberiség jóért való harci munkája az, ami Péguyt misztériumaiban érdekli. S miközben ezeket megírja, a dolgok ősi rendeltetését fedi fel újra a pénz látásától már elvakult emberiség előtt. Többet tett így szociálisan is a munka, a dolgozó ember és a keresztény család megbecsüléséért, mintha szocialista programbeszédeket mondott volna.

Péguy életének hajtőereje, Istenhez vergődésének szomja, telkiismeretének korbáca volt az, hogy nem bírta elviselni az emberi ártatlanság misztikus állapotának elvesztését. Valami ősi, gyermeki tisztaság ihlette meg egyszer, beléje költözött s ő nem bírta többé feledni. Így haladt keresztül a földi tereken, mondván: „En sohasem dolgozom bűnös irányban. Lehet, hogy magam bű-

nős vagyok, ó, nem érzem magam tisztának, de nem bűnös a munkám.”

Az olthatatlan tisztaságvágy Péguyt végül is elvezette Istenhez. Egyik fia súlyosan megbetegedett és Péguy hosszú napokon keresztül gyalog zárándokolt el Chartresba. Az egykori ateista napokon keresztül rózta az utat a lakóhelyétől többszáz kilométernyire fekvő székesegyház felé, amely az ő szemében egy középkori egyházközséget jelentett. S itt találkozott az eredendő tisztaság örök jelképével, a Szent Szűzzel. Ez volt életében a fordulópont. Utána mondotta Stanislas Fumetnek: „Számomra egyetlen dolog, a Szeplőtelen Fogantatás körül forog minden.”

Péguy nemsokára meglátta a dolgokat eredeti tisztaságukban. 1914-ben az elsők között vonult a harctérre s az első volt a francia irodalom nagy szellemei közül, akik ott estek el a német arcvonal előtt.

Stanislas Fumet írja: „A legtisztább és legártatlanabb volt mindnyájunk között.”

És ez az ártatlan lélek most kezdi betölteni oly gyorsan félbeszakadt földi hivatását. A kiábrándult, feldúlt, de újra alkotni akaró Franciaország fiatalságának csak egy aszkéta, szociális és tiszta férfi lehet az eszményképe.

A „legtisztább és legártatlanabb” minden tette szimbólummá változott azóta és talán követőkre is talál.

Posszonyi László.

HORVÁTH BÉLA:

ÜZENET

A testem él, de mintha nem is élne.
Két oldalon, két arkangyal kísérne,
Az égi dombok csillogó vizére
Vezérel engem az egek vezére.

Sírgödöröm tündököl, ha belenézek,
Nem rág belém a rothadás, a végzet,
Nem sárgít meg a sorvatag enyészet,
Mert ölve lettem itten én egészebb.

Engem megölni senkisémmé tud immár,
Belém nem kaphat semmiféle kín már,
A vállaimra égi rózsák ring már
S az örök élet lassú vize himbál.

A puszták pornak mondtam égi rendet.
A mennyország a kutyáknak izenget,
A régi kínból égi körbe kerget,
Már itt se lengek, mint üveg, derengek.

Az élet rólam lassanként levásik,
De fölmegek a *Szent Ökör* Tamásig,
A sírgödörből a föltámadásig,
Az égi karba, örök folytatásig!